

VšĮ Investuok Lietuvoje

„Patyčių dėžutė“ - greito pranešimo ir reagavimo į patyčias mokykloje įrankio sukūrimas

Teminio tyrimo

„Patyčių dėžutė“ - Lietuvos situacijos ir poreikio bei užsienio gerųjų praktikų apžvalga

ATASKAITA

Laura Varslauskaitė

Kamila Gasinska

Vilnius

2018

**Kuriame
Lietuvos ateitį**

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

Teminis tyrimas yra parengtas Vyriausybės kanceliarijos įgyvendinamo projekto „Atviros Vyriausybės iniciatyvos“ metu. Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Įvadas / Kontekstas

Pasaulio Sveikatos Organizacijos (PSO) 2016 metų duomenimis, patyčių paplitimas tarp vaikų ir paauglių Lietuvoje yra didžiausias, lyginant su kitomis 42 tyrimo dalyvavusiomis šalimis. Emocinės paramos tarnybos „Vaikų linija“ duomenimis, patyčių klausimas yra antroje vietoje tarp dažniausiai telefonu vaikų minimų sunkumų, ir per 2017 m. buvo sulaukta net 3641 skambučių šia tema (kitos trys: santykiai su bendraamžiais – 5557, sunkūs jausmai, baimė, nerimas, vienišumas – 3641, santykiai su tėvais – 2751). Nors 2017 kovo 22 d. Švietimo ir mokslo ministrės įsakymas „Dėl smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose“ nustato, kad visi mokyklos bendruomenės nariai privalo pranešti ir užregistruoti visus realius bei įtariamus patyčių atvejus, šis procesas yra nevykdomas arba vykdomas labai fragmentiškai. Šiuo metu Lietuvoje nėra pakankamai informacijos apie užregistruotų patyčių atvejų skaičių ir yra tikimybė, kad mokiniai negauna reikalingos pagalbos dėl neefektyviai vykdomos intervencijos stebėsenos. Nepaisant to, mokiniams kartais yra sudėtinga kalbėti apie patyčias, o mokytojai ne visada gali jas pastebėti ir staigiai veikti.

Ši problema taip pat yra įtraukta į du strateginius Vyriausybės dokumentus: 2018 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Švietimo sistemos struktūrinę reformą „Saugi mokykla kiekvienam“ bei 2017 m. kovo 13 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos įgyvendinimo plano patvirtinimo“ – „1.2.5. Darbas. Patyčių prevencijos veiksmingų priemonių išplėtojimas“.

Naujoji švietimo struktūrinė reforma taip pat numato, kad iki 2021 m. gruodžio mėn. mokyklose patyčių mastas sumažės ketvirtadaliu, mokyklos bus saugesnės ir įtraukesnės, bus suteikta psichologinė ir kita švietimo pagalba.

Tyrimo naudojami analizės metodai:

1. Esamai situacijai įvertinti atlikta informacijos šaltinių apžvalga, lyginimas tarpusavyje ir bendrinė jų analizė.
2. Atliktas žvalgomasis tyrimas, kurio metu, atrenkant nagrinėtinus atvejus, analizuotos programėlės ir kitos elektroninės priemonės, kurios naudojamos pranešti ir registruoti patyčioms tokiose šalyse kaip Jungtinė Karalystė, Švedija, JAV ir Japonija.

Lietuvos situacijos apžvalga

Parengta Lietuvos esamos situacijos analizė atskleidė, kad patyčios išlieka viena didžiausių problemų Lietuvoje. Tiek 2017 m. kovo 22 d. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijų patvirtinimo“, tiek „Reagavimo į patyčias mokykloje rekomendacijos“ įgalina visus mokyklos bendruomenės narius pastebėti, pranešti bei užregistruoti visus įtariamus ar įvykusius patyčių atvejus. Dažnai šis procesas mokiniams, mokytojams ir mokyklos bendruomenei yra dar pakankamai sudėtingas. Nepaisant to, neturime jokių duomenų aukštesniu, nacionaliniu lygmeniu apie tai, kaip mokyklos tvarkosi patyčių klausimais ir kaip vykdoma intervencija, nes visa atsakomybė šiais klausimais yra deleguojama mokyklai.

- Lietuva, lyginant su kitomis šalimis, pirmauja pagal patyčių paplitimą tarp mokinių, o patyčios išlieka viena dažniausių problemų, kurių mini mokyklų vadovai bei dėl kurios užklausas gauna įvairios organizacijos ir visuomenės sveikatos institucijos.
- Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis, 2015 – 2016 mokslo metais patyčios ir smurtas buvo dažniausiai minima problema, su kuria susiduria mokyklos.
- 2016 - 2017 mokslo metais 1098 Lietuvos mokyklose dirbo 449 psichologai ir 906 socialiniai pedagogai.
- Švietimo ir mokslo ministerija rekomenduoja ir finansuoja 22 prevencines programas, bet tik 2 iš jų yra skirtos išimtinai patyčių prevencijai (Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro vykdoma „Olweus“ patyčių prevencijos programa ir „Vaikų linijos“ vykdoma „Friends“ patyčių prevencijos programa).
- 2018 metais spalio mėnesį Švietimo ir mokslo ministerijos iniciatyva mokykloms per ITC Švietimo valdymo informacijos sistemą pirmą kartą buvo pateikti klausimynai apie patyčių ir smurto rodiklius už 2017/2018 mokslo metus.
- Lietuvoje nėra sisteminių duomenų apie registruotus patyčių atvejus mokyklose ir / ar suteiktą pagalbą, nėra intervencijos stebėsenos.
- Mokytojai ir visa mokyklos bendruomenė vis dar neatpažįsta patyčių, o mokyklų vadovai dažnai teigia, kad jų mokyklose patyčių tiesiog nėra.
- Mokyklose vis dar nėra užtikrintas visiems mokiniams prieinamas pranešimo apie patyčias būdas.

Užsienio geroji praktika

Remiantis gerąja praktika užsienio valstybėse, buvo identifikuota, kad patyčių problemai spręsti gali nemažai pasitarnauti šiuolaikiniai sprendimai, kurių daugelis jau yra naudojami užsienio šalyse. Mobiliosios programėlės „Bully Box“, „Anonymous Alerts“, „STOP!T“, internetiniai pagalbos tinklalapiai ir daugelis kitų inovatyvių elektroninių įrankių leidžia greitai, paprastai ir anonimiškai pranešti apie pastebėtas patyčias:

- The Bully Box (JAV) - programėlė leidžia anonimiškai pranešti apie patyčias, o mokykloms rinkti statistinius duomenis apie jų skaičių ir pobūdį. Prie pranešimo taip pat galima prisegti ekrano kopiją (angl. screenshot), norint pranešti apie kibernetines patyčias.
- Toot Toot (Jungtinė Karalystė, JAV ir kt.) - pranešimų apie patyčias platforma ir mobilioji programėlė mokiniams ir studentams šiuo metu naudojama tūkstančių mokyklų visame pasaulyje. Platforma įtraukia mokinius, jų tėvus, mokytojus ir kitus bendruomenės narius, kiekvienai grupei suteikdama išskirtines galimybes ir naudą.
- STOP!t (JAV, Japonija) – programėlė leidžia anonimiškai pranešti apie patyčias ir išspręsti patyčių atvejus, kol jie netapo dar sudėtingesni.
- Speak up! (JAV, Jungtinė Karalystė, Švedija) - vientisa skaitmeninė švietimo platforma, kurioje moksleiviai turi galimybę anonimiškai pranešti mokyklos administracijai apie įvykusį patyčių ar smurto atvejį. Programėlėje įdiegta skaitmeninė biblioteka siūlo svarbiausias smurto prevencijos programas, o virtuali klasė mokytojams padeda pasiruošti įkvepiančioms smurto prevencijos pamokoms klasėje.

- Anonymous Alerts (JAV) - leidžia vaikams saugiai pasisakyti ir pasidalinti informacija apie žalingą elgesį - patyčias, prekybą narkotikais arba ginklus. Pranešimai keliauja tiesiai mokyklos administracijai ir vaikas nebeturi bijoti, kad pats taps skriaudėjų taikiniu. Šia programėle naudotis skatinami ne tik mokiniai, bet ir jų tėvai.

Remiantis gerąja praktika užsienio valstybėse, galima teigti, kad:

- Patyčių problemai spręsti gali nemažai pasitarnauti šiuolaikiniai sprendimai, kurių daugelis jau yra naudojami užsienio šalyse.
- Mokykloje svarbu turėti kelias skirtingas platformas, kurių pagalba mokiniai ir jų tėvai galėtų pranešti apie patyčias ir skatinti visomis jomis naudotis.
- Svarbu, kad nuolat augant patyčioms kibernetinėje erdvėje, mokiniai turėtų galimybę prie pranešimo prisegti ekrano vaizdą (angl. screenshot) arba nuotrauką.
- Būtina užtikrinti, kad į aktyvų patyčių registravimą ir pranešimą būtų įtraukti ne tik mokiniai ir tėvai, bet ir visa mokyklos bendruomenė.
- Mokyklos darbuotojai, kurie yra tinkamai apmokyti ir palaikomi mokyklos vadovo, yra esminė kovos su patyčiomis dalis. Moksliniai tyrimai rodo, kad specialus darbuotojų mokymas ir mokyklos vadovo parama sprendžiant patyčių atvejus, pagerina jų pajėgumą ir pasirengimą tinkamai reaguoti.

Viešosios konsultacijos poreikis

Išanalizavus problemą išsiaiškinta, kad vaikai dažnai nepraneša apie patyčias ir jos registruojamos labai retai arba visai neregistruojamos. Užsienyje naudojami elektroniniai pranešimo apie patyčias įrankiai leidžia paprastai, greitai ir saugiai pranešti apie patyčias bei suteikia mokyklai platformą, leidžianti saugoti visus pranešimus vienoje vietoje. Norint išsiaiškinti, ar užsienyje naudojami elektroniniai pranešimo apie patyčias įrankiai galėtų pasitarnauti sprendžiant šią problemą Lietuvoje, nuspręsta atlikti viešąją konsultaciją.

Kadangi problema yra kompleksinė, galima taikyti kelis metodus siekiant sužinoti suinteresuotų šalių nuomones skirtingais klausimais ir organizuoti lauko tyrimą su mokytojais, apskritojo stalo diskusiją su suinteresuotomis šalimis bei daryti mokinių apklausas.

Lauko tyrimo metu būtų prašoma mokytojų įsivertinti savo galimybes suteikti pagalbą nuo patyčių nukentėjusiems asmenims bei išsakyti idėjas ir pasiūlymus, kuriuos būtų galima svarstyti ir įtraukti tobulinant „Patyčių dėžutės“ metodiką pilotinio tyrimo metu.

Apskritojo stalo diskusija su suinteresuotomis šalimis (valstybinių institucijų atstovais ir NVO) leistų identifikuoti įrankio problemas ir pateikti siūlymus, taip pat išsigryninti tolesnius projekto tęstinumo tikslus.

Suinteresuotųjų šalių, kurias numatoma įtraukti į viešąją konsultaciją, sąrašas:

1. Švietimo ir mokslo ministerija
2. Savivaldybių švietimo skyriai
3. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras
4. Ugdymo plėtotės centras
5. Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra
6. „Vaikų linija“

Apklausa su mokiniais metu būtų teirujamasi dėl jų gebėjimo pranešti apie patyčias bei to, kaip jie vertina mokyklos kultūrą. Ji būtų atliekama pilotinio tyrimo pradžioje ir pabaigoje, su tikslu identifikuoti įrankio teikiamą naudą ir pritaikyti mokinių išsakytus pasiūlymus teikiant rekomendacijas projekto pristatymo metu.